

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
Київський університет імені Бориса Грінченка
Українська Академія Акмеологічних Наук
Благодійний фонд сприяння розвитку освіти імені Бориса Грінченка

СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ: ЯКІСНИЙ ВИМІР

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції

28—29 березня 2012 року

Київ — 2012

<i>Король А. М.</i> Теоретичні аспекти поняття «дизайн»	629
<i>Куценко С. В.</i> Творчий потенціал як наукова проблема	636
<i>Лабунець В. М.</i> Інструментальна підготовка майбутнього вчителя музики у системі неперервної освіти	645
<i>Лісневська А. Л.</i> Режисерсько-операторські аспекти фахової підготовки майбутніх телевізійних репортерів	652
<i>Ляшенко О. Д., Дерев'яно Л. А.</i> Компонентна структура художньо-педагогічної інтерпретації музичного твору	660
<i>Макарова Е. В.</i> Інноваційні технології вокальної підготовки майбутнього вчителя музики	668
<i>Максимова А. Б.</i> Дипломне проектування за темою фірмового або корпоративного стилю у процесі підготовки графіка-дизайнера	674
<i>Маринін І. Г.</i> Особливості музично-педагогічної підготовки вчителя музики — керівника шкільного народно-інструментального колективу	683
<i>Михальчук В. В.</i> Галерейна діяльність в умовах сучасного арт-ринку і художньої культури	688
<i>Музика О. Я.</i> Роль фахових дисциплін у професійній підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва	694
<i>Негребецька О. М.</i> Використання педагогічних технологій у формуванні музичної культури майбутніх учителів музики	702
<i>Олексюк О. М., Ткач М. М.</i> Форми і методи організації музично-педагогічного процесу у вищій школі	708
<i>Петрикова О. П.</i> Прийоми вільного керування регістрами у процесі вокальної підготовки студентів	716
<i>Пляченко Т. М.</i> Компетентнісна модель у структурі фахової підготовки майбутнього вчителя музики	722

Лісневська Аліна Леонідівна
доцент
кафедра культурологій та кіно-, телемистецтва
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
кандидат педагогічних наук

УДК [654.197:7.071]:378

Режисерсько-операторські аспекти фахової підготовки майбутніх телевізійних репортерів

У зв'язку з підвищенням ролі зорового ряду на екрані, особливою характеристикою професіоналізму телевізійного репортера повинна стати звуко-зоровість - викладення телерепортажу у логічній послідовності визначених та вибудованих кадрів. Це відноситься до режисерсько-операторських аспектів підготовки зазначеного фахівця, що здійснюється завдяки зміцненню міждисциплінарних зв'язків у процесі навчання. Ключові слова: якість вищої професійної освіти, звуко-зоровість мислення, міждисциплінарні зв'язки.

У розвитку системи вищої професійної освіти виняткового значення набуває підвищення професійного рівня майбутніх фахівців мас-медіа, зокрема телебачення – найпотужнішого з аудіовізуальних засобів масової інформації. Вищий навчальний заклад зараз повинен не лише озброїти майбутнього фахівця знаннями, уміннями та навичками, але й поєднати їх із професійними й особистісними якостями, а вища професійна освіта повинна бути орієнтована на формування готовності випускника до здійснення продуктивної професійної діяльності та прагнення до самовдосконалення. Питаннями сучасної вищої професійної освіти на

даний момент займаються багато вчених, серед яких А. Вербицький, Е.Зеєр, І. Зимня, В.Попков, В.Серіков, Ю.Татур та вітчизняні - І.Бех, І.Зязюн, Н.Ничкало, О.Олексюк, О.Пехота та ін. У свою чергу різні аспекти розвитку телебачення, телевізійної журналістики та відповідної системи вищої освіти розглядаються в роботах таких зарубіжних авторів як Р.Борецький, Я.Засурський, Г.Кузнєцов, Є.Прохоров, Л.Світіч та українських - В.Здоровега, І.Мащенко, І.Михайлін, А.Москаленко, В. Різун та ін.

В сучасній соціокультурній ситуації відбувається процес трансформування феномену знання, посилюється увага до навчання студентів у нових професійних, технологічних та управлінських умовах. Сучасний фахівець повинен „не чекати інструкцій, а починати своє професійне життя з уже сформованим творчим, проектно-конструкторським і духовно-особистісним досвідом. У свою чергу структура освіти знань не налаштована на цю функцію” [2, 9]. Професійна діяльність телевізійних репортерів орієнтована перш за все на практичну роботу, яка завжди характеризується високим рівнем ситуативності, комплексним підходом до вирішення задач з використанням не тільки журналістських, але й режисерських та операторських знань та навичок.

Підготовка телевізійних репортерів сьогодні здійснюється не тільки на журналістських факультетах класичних університетів (як це було раніше), але й на факультетах, що готують зазначених фахівців із телевізійних спеціальностей „Мистецтво”. Пов’язано це перш за все з особливостями професійної діяльності телевізійного репортера, яка складається з тріади спеціалізацій „журналіст-оператор-режисер”, що у свою чергу відображає не тільки журналістську, але й екранну природу цієї професії. Таким чином, сьогодні модель цих фахівців є інтеграцією різних професійних якостей і підкреслює значимість візуального результату їх професійної діяльності. Усе це підтверджує неоднозначність процесу підготовки зазначених фахівців і сучасного трактування професії „телевізійний репортер” взагалі.

В. Цвік приділяє увагу тому, що „під час розвитку форм масово-інформаційної діяльності кількість спеціальностей, а тим більш спеціалізацій у рамках єдиної журналістської професії збільшується, але як би далеко не знаходились одна від одної ці спеціалізації, зберігається та стає більш значною сукупність загальнопрофесійних властивостей” [8, 288]. Згідно з цим Л. Світич та А. Ширяєва вважають, що „у професійній освіті відбувся важливий прорив у підготовці спеціалістів для новинарної журналістики та в навчанні репортерських навичок” [6, 17].

Фахова підготовка саме телерепортера базується на практико-орієнтованій моделі вищої професійної освіти. Проте суть удосконалення майстерності телерепортера щільно пов'язана з формуванням у процесі фахової підготовки певних професійних якостей, які сучасним умовам, серед яких - професійне мислення. Досвід з фахової підготовки телевізійних репортерів і дослідження їхньої практичної діяльності показали, що професійне мислення зазначених фахівців не сформоване на достатньому рівні. Про це свідчить недостатньо розвинуте вміння професійно осмислити ситуацію (подію), розкрити її сутність і висловити не лише вербально, але й візуально, створюючи адекватний журналістський текст та моделюючи відеоряд з використанням потужних можливостей екрану.

Не викликає сумнівів той факт, що телевізійний репортер має справу з інформацією, яку людина сприймає як достовірну насамперед через екранне зображення. Учені-психологи довели, що інформаційні можливості кожної з чотирьох знакових систем – вербальної, кінетичної, музичної і графічної (зображальної) – неоднакові. Згідно з цим, Л. Світич підкреслює, що „вихоплені, ізольовані деталі зображення, перебільшення окремих фактів ведуть до некритичного засвоєння інформації в цілому. Динамічні (рухомі) зображення сюжету сприймаються як істинні, відображають життя „як воно є” й можуть підсвідомо протиставлятися мовному коментарю як оціночній частині цієї інформації. А оскільки текст журналіста з найбільшою очевидністю виражає його точку зору, у зображальному ряді здійснюється

інтуїтивний відбір деталей, що суперечать цій точці зору” [7, 225]. На думку А. Москаленко „завдяки здатності телебачення відображувати дійсність за допомогою звуко-зорової мови все інтенсивніше виявляється інтегральна якість системи – емоційність... Телебачення прагне до прискорення передачі новини, *підвищення ролі зорового ряду на екрані*, а також до подання аудиторії першої оцінки актуальних подій” [5, 277].

Феноменальна природа мови екрану дозволяють створити унікальний ефект присутності, а найголовніше - телевізійний репортаж за своєю природою є найдостовірнішою телевізійною інформацією, у яку глядач вірить одразу. І. Михайлін стверджує, що, „створюючи ефект присутності глядача на місці події, тележурналістика новин виступає найбільш об'єктивним інформаційним джерелом, вона передбачає використання майстерного монтажу, чергування близького і далекого планів, темпоритмічної організації матеріалів, змістовного текстового ряду, умілого коментування зорових образів ведучим. За допомогою телеекрана індивід ніби сам бере участь у події, спостерігає за фактами і явищами, із власних спостережень черпає висновки, а тому й довіряє найбільше телебаченню” [4, 69]. Отже, особливою характеристикою професійного мислення телевізійного репортера повинна стати звуко-зоровість, тобто моделювання на місці подій не тільки текстової структури репортажу, але й викладення його глядачеві у логічній послідовності визначених та вибудуваних кадрів. Все це відноситься до режисерсько-операторських аспектів роботи зазначеного фахівця та формування специфічних навичок, які формуються в тому числі на основі інтеграції наукового знання. Цей процес повинен супроводжуватися зміцненням дисциплінарних зв'язків.

Інтегрована система навчання „дозволяє скоротити термін професійного навчання (за рахунок виключення дублювання матеріалу, що вивчається, акцентування уваги на основному, суттєвому) й досягти 25 – 30 % економії об'єму освітніх послуг і матеріальних витрат” [1, 40]. Міждисциплінарні зв'язки не тільки дозволяють установити своєрідні

“містки” між навчальними дисциплінами, але й на основі спільності змісту цих дисциплін побудувати цілісну систему навчання, що є важливою умовою й результатом комплексного підходу, який дозволяє вичленувати як основні елементи змісту освіти, так і взаємозв’язки між навчальними предметами.

На підставі наявної моделі професійної діяльності телевізійного репортера за спеціальністю 8.020203 „Кіно-, телемистецтво” напряму підготовки 0202 „Мистецтво” освітньо-кваліфікаційною характеристикою визначено узагальнену структуру праці та затверджено навчальний план підготовки зазначеного фахівця, куди входить блок фахових дисциплін, у тому числі „Мистецтво теле-, фоторепортажу”, „Основи тележурналістики”, „Основи режисури”, „Операторська майстерність”, а також низка навчальних та виробничих практик. Ураховуючи синкретичність професії телевізійного репортера, яка складається з професійних рис журналіста, режисера й оператора, а також має ряд власних специфічних особливостей, ми вважаємо, що акцентувати увагу на міждисциплінарних зв’язках необхідно в межах блоку зазначених дисциплін. У результаті вивчення фахових дисциплін майбутній телерепортер повинен бути готовий до виконання творчо-технологічної й виробничо-управлінської діяльності, а засвоєнню матеріалу, що вивчається фаховими дисциплінами, більшою мірою сприяють міждисциплінарні зв’язки.

Однією з умов, що сприяють формуванню наукових понять на міждисциплінарній основі, є необхідність забезпечення наступності й безперервності в розвитку понять. В експериментальній частині нашого наукового дослідження [3] за допомогою викладачів фахових дисциплін було визначено стрижневі поняття у змісті фахових дисциплін, найбільш значимі для майбутньої професійної діяльності зазначених фахівців та складено глосарій телевізійного репортера, що допомагає структурувати й моделювати поняття і зв’язки, що становлять галузь телевізійної журналістики, режисури, операторської майстерності, а також безпосередньо телевізійного репортерства.

При вивченні базової дисципліни „Мистецтво теле-, фоторепортажу” використовуються елементи знань з інших дисциплін для розуміння й демонстрації власних положень, теорій тощо. Елементи змісту інших навчальних дисциплін, що формують професійні якості майбутніх телевізійних репортерів, можуть стати основою для паралельного розгляду дійсності й для створення інтегрованих курсів. Наприклад, „Інформаційні жанри на телебаченні” („Мистецтво теле-, фоторепортажу” + „Основи режисури”, „Основи тележурналістики”), „Відеовиробництво інформаційного агентства” („Мистецтво теле-, фоторепортажу” + „Основи тележурналістики”, „Виробництво відеопродукції: практикум у навчальних майстернях”, „Операторська майстерність”), „Режисура інформаційних жанрів на телебаченні” („Основи режисури” + „Мистецтво теле-, фоторепортажу”, „Основи тележурналістики”). Такі й аналогічні їм взаємозв’язки можна й потрібно реалізовувати, що дозволить суттєво підвищити рівень розуміння та глибину вивчення змісту навчальних дисциплін „Мистецтво теле-, фоторепортажу”, „Основи тележурналістики”, „Основи режисури”, „Операторська майстерність”.

Отже, при вивченні змісту фахових дисциплін певний блок навчального матеріалу, пов’язаний зі специфікою професійної діяльності майбутніх телерепортерів та формуванням компонентів їхнього професійного мислення, знаходив своє відображення у відповідних розділах навчальних програм цих курсів. Так, у курсі „Мистецтво теле-, фоторепортажу” ми зробили акцент на синкретичність професії телевізійного репортера (журналіст-оператор-режисер) та особливостях мислення цього фахівця, які полягають у конкретності й активності та складаються з певних типів мислення – практичне, образно-логічне, творче (розділ навчальної програми „Ключові аспекти телерепортажу”), на партнерських взаємодіях з оператором з урахуванням умов на місці події та редакційних вимог до сюжету - пізнавальний компонент професійного мислення – практичне й діалектичне мислення (розділ „Робота на місці подій”); на високий темпоритм,

мобільність і гнучкість мовномисленнєвих процесів, раціональне усвідомлення й відображення дійсності – операціональний компонент професійного мислення телевізійних репортерів – при оперативному відображенні екстремальних подій та ситуацій, важливості деталей у відборі ключових кадрів (розділ „Подача екстренних новин”).

У курсі „Основи режисури” акцент було зроблено на спільній роботі режисера з журналістом над інформаційними жанрами, розподілом і суміщенням функцій режисера й оператора в роботі телерепортера шляхом розвитку пізнавального компоненту професійного мислення – творче й діалектичне мислення (розділ „Режисура інформаційних жанрів”), на мові екрану і його складових (кадр, план, ракурс та ін.) з метою органічного поєднання вербальної й невербальної інформації на екрані – звуко-зорове мислення як елемент професійного (розділ „Мова екрану”), на точній деталізації відеоряду для створення подієвого, тематичного й проблемного репортажу – практичне та звуко-зорове мислення, робота з різними елементами й кодами мови (розділ „Режисура репортажу”).

У курсі „Операторська майстерність” увагу було приділено візуальності мислення телевізійного репортера, тому що звуко-зоровість – це головний елемент складного механізму впливу на емоційну сферу телеглядача. Останнім часом спостерігається процес збільшення ролі відеоряду на телебаченні (у тому числі в інформаційних програмах), який допомагає відображати реальну дійсність і за допомогою видовищності екрану подавати аудиторії першу оцінку актуальних подій (розділ „Зображення на екрані – це образ дійсності, а не сама дійсність”). Також до обов’язків телерепортера належить уміння грамотно ставити задачі перед оператором, а значить йому необхідно володіти знаннями про відеозйомку, технічні і творчі прийоми, якими користується оператор у своїй професійній діяльності (розділ „Зображення на екрані – це образ дійсності, а не сама дійсність”).

Усі запропоновані нами теми та напрями щодо формування професійного мислення майбутніх телевізійних репортерів пов’язані між

собою, створюють інтегративно-змістовні блоки і в дослідженні в повній мірі були реалізовані у спецкурсі „Основи професійного мислення майбутніх телевізійних репортерів” Зазначимо, що деякі теми зазначеного спецкурсу стосувалися безпосередньо екранного виміру професії телевізійного репортера й обґрунтуванню необхідності та значущості усвідомлення природи відеозображення як головного носія інформації у відеосюжеті. Так, при вивченні теми „Організація зображувально-виражальних складових мови екрану в роботі телерепортера як елемент системи професійного мислення (звуко-зоровість, екранність)” акцент було зроблено на проблемах діалектики звуко-зорового образу в телевізійній журналістиці, складності й неоднозначності процесу сприйняття й розпізнавання екранної інформації глядачем, а також персоніфікації інформації у вигляді телерепортера в кадрі й за кадром, а також засобом інтерв'ю. Крім того, акцентувалась увага на звуко-зоровості мислення як специфічного компонента професійного мислення телевізійних репортерів.

Одним з аспектів вивчення теми „Основи режисерського й операторського мислення в роботі телерепортера-журналіста” було визначення широти професійного мислення як інструмента оновлення знання, підвищення кваліфікації, знаходження оригінальних засобів рішення операторських та режисерських задач у роботі телевізійного репортера, часткової спеціалізації оператора й режисера в професії телевізійного репортера.

Особливу увагу було приділено проблемі визначення мислення оператора й режисера як способу створення образу події за допомогою моделювання, вибудови й чергування кадрів зображення, більш детально розглядалися аспекти роботи оператора й режисера як складових професійної моделі такого спеціаліста, як телевізійний репортер. Були враховані стандарти створення сценарно-режисерської експлікації й монтажного листа відеосюжету, а також відеомонтажу як суміжної професійної навички. При цьому ми приділили окрему увагу питанню специфіки співвідношення слова

та зображення у відеоматеріалі телевізійного репортажу, що в перебігу нашого експерименту було запропоновано обговорити в ході одного із практичних семінарів (технологію проведення див. у підрозділі 2.2.).

Підсумовуючи розглядання проблеми формування режисерсько-операторських навичок у майбутніх репортерів в процесі фахової підготовки сформулюємо основні висновки, до яких ми дійшли.

У зв'язку з підвищенням ролі зорового ряду на екрані особливою характеристикою професійного мислення телевізійного репортера повинна стати звуко-зоровість, тобто моделювання на місті подій не тільки текстової структури репортажу, але й викладення його глядачеві у логічній послідовності визначених та вибудованих кадрів. Все це відноситься до режисерсько-операторських аспектів роботи зазначеного фахівця та формування специфічних навичок, які формуються в тому числі на основі інтеграції наукового знання. Цей процес повинен супроводжуватися зміцненням дисциплінарних зв'язків усередині й між ними, що здійснювалося у ході експериментального навчання майбутніх телевізійних репортерів шляхом включення спеціально розроблених змістовно-інтегративних блоків, які містять визначені міждисциплінарні зв'язки у програмі фахових дисциплін, складання глосарію телевізійного репортера та через новий спецкурс.

Джерела

1. Бекренев А. Многоступенчатые структуры интегрированных систем образования / А. Бекренев, В. Михелькевич // Высш. образование в России. – 1996. – №3. – С. 37 –50.
2. Болотов В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. Болотов, В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 9 – 11.
3. Лісневська А.Л. Формування професійного мислення майбутніх телевізійних репортерів у процесі фахової підготовки : дис. канд. пед. наук. : 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Аліна Леонідівна Лісневська. – Луганськ, 2011. – 324 с.
4. Михайлін І. Л. Основи

журналістики : підручник / Ігор Леонідович Михайлін. – К. : ЦУЛ, 2003. – 284 с. 5. Москаленко А. З. Теорія журналістики : підручник / Анатолій Захарович Москаленко. – К. : Експрес-об'ява, 1998. – 334 с. 6. Свитич Л. Г. Проблемы подготовки журналистов (Итоги социологического исследования) / Л. Г. Свитич, А. А. Ширяева // Вестн. МГУ. Сер.10. Журналистика. – 2003. – № 5. – С. 15 – 19. 7. Свитич Л. Г. Профессия – журналист : учеб. пособие / Луиза Григорьевна Свитич. – М. : Аспект Пресс, 2003. – 255 с. 8. Цвик В. А. Телевизионная журналистика : история, теория, практика : учеб. пособие / Валерий Леонидович Цвик. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 382 с.

Аннотация

В связи с повышением роли зрительного ряда на экране, особой характеристикой профессионализма телевизионного репортера должна стать звуко-зрительность, то есть представление телерепортажа у логической последовательности выстроенных и отобранных кадров. Это относится к режиссерско-операторским аспектам подготовки данного специалиста, которая может осуществляться на основе укрепления междисциплинарных связей в процессе обучения. Ключевые слова: качество высшего профессионального образования, звуко-зрительность мышления, междисциплинарные связи.

Annotation

In connection with the increasing role of visual line on the screen, sound-visualism must become the special characteristics of TV reporter professionalism, that is the presentation of TV reporter as a logical sequence of lined and selected up shorts. It is the producer-operator's aspects of education, which can be on the basis of strengthening of connections beetwen the disciplines. Keywords: quality of high trade education, sound-visual thoughts, connections beetwen the disciplines.

